

Ռ Ռ Ի Բ Է Ն

20.721

Հ. Յ. Դ.

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

329.14

S-46

ՏՊԱԳՐ. «ՆՈՐ ՕՐ»

ԱՅԷՆԲ, 1935

S-46

Ռ Ռ Ի Բ Է Ն

195 JAN 2010

5 FEB 2007

Հ. Յ. Դ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻԻՆԸ

Հ. Յ. Դ.

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՄԱՆՈՒՄԻ ՓԱՌՄԱՐ

Պայտերի արտադրանքի պարտականությունները միայն
անհատներին չէ որ կ'իջան, եւ անուկ է նաեւ հա-
ւանքականություններին, անպայմաններին, բնույթ
որ անհատը կը գործընթացը, բնութագրող մասնակի
միայն պայտերի արտադրանքի արտադրանքները
միայն է պայտերի արտադրանքի կը գործընթացը
կարող են պարտականությունները միայն արտադրող
զգուշացնել, այլ մը, որ անհատն է նախապես
պայտեր արտադրող, պատասխանատու է անհատն ինքն
նրա իր անհատական, բնույթ կը գործընթացը եւ
պայտերի արտադրանքի արտադրանքները, զորն հանդիս-
անհատն է պայտերի արտադրող, որն է պայտերի արտա-
դրողն է պայտերի արտադրողն է պայտերի արտադրող

17097

ՏՊԱԳՐ. «ՆՈՐ ՕՐ»

ԱՔԷՆՔ, 1935

20 AUG 2013

Մ Ի Բ Բ Բ

Ձ. Դ. Դ.

Մ. Բ. Դ.

Մ Ի Բ Բ Բ

3524-2002

Հ. 3. Դ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Յառաջդիմութիւնը ծնունդն է պայքարի, եւ կեանքի գոյութիւնը անհասկնայի է առանց պայքարի: Խաղաղութեան ակնկալութիւնը կեանքի մէջ ցընորք է միայն, որովհետեւ խաղաղութիւնը կիրականանայ մեր մահէն վերջը, հերեզմանի մէջ: Պայքարը արժէք է, ինչպէս մեր կեանքը, պայքարը սուրբ է՝ ինչպէս մեր աշխատանքը. պայքարը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ ստքի, հոգիի, եւ աշխատանքի խտացումը իր գերազանց ուժով: Պայքարէն յոգնածը պիտի մահանայ, պայքարի եռանդով լեցուածն է, որ պիտի ապրի եւ պիտի տիրէ:

ՀԱՄԱԽՈՒՄԲ ՊԱՅՔԱՐ

Պայքարի սրբազան պարտականութիւնը միայն անհատներին չէ որ ն'իյնայ, նա յատուկ է նաև հաւաքականութիւններին, ժողովուրդներին, ինչպէս որ անհատը իր գոյութիւնը, ինքնութիւնը կ'ապահովէ միայն պայքարի միջոցով, անպէս էլ հաւաքականութիւնը և ազգերը իրենց ինքնութիւնը եւ գոյութիւնը կարող են պարտադրել միայն պայքարի միջոցով: Ժողովուրդ մը, ազգ մը, որ անընդունակ է համախումբ պայքար տանիլ, դատապարտուած է անյաջողութեան և նոյն իսկ քնաջնջման, թէկուզ իր մշակոյթով եւ ընդունակութեամբ լինի աւելի բարձր քան հակառակորդը: Այն ժողովուրդին է վերապահուած ապրել ինքնուրոյն և անկախ, պարտադրել իր ետը, ապահովել իր գոյութիւնը, որ ունի ընդունակութիւն պայքարելու համախումբ, մի անձի պէս թող թէ որակով

Թէ թուով աւելի-ցած լինի քան իր շրջապատը: Ահա այդ պատճառով ազգերի գոյութեան առաջին պայմանըն է իր համախմբման կազմակերպումը և յետոյ միայն ազգային այլ արժէքները և նուաճումները — մըշակոյթ, առեւտուր, ճարտարարուեստ, ուսում եւ այլն: Գաղափարը, լուսաւորութիւնը, ընդունակութիւնները թանկագին արժէքներ են այն ատեն միայն երբ կամք կայ անոնք արժէքներու. հակառակ պարագային, այդ արժէքները ոչինչ են, ինչպէս որ ոչինչ եղաւ Արքիմեդէսի դանկը Հռոմի զինուորի սրին առջեւ, կամ Բիւզանդիոնի փառաշուք դահը թրքական եէնիչէրիների գրոհի հանդէպ: Այո՛, ապրելու համար կամքը և կազմակերպումը աւելի գերադաս են քան իմաստութիւնը և ընդունակութիւնները. այս վերջիններք անհրաժեշտ լրացուցիչներ են, և ոչ թէ հիմնաքար գոյութեան:

Փողովուրդի մը գոյութեան և միութեան հիմը իր կազմակերպութիւնն է:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութիւնը ոչ այլ ինչ է, բայց եթէ ցրուած անհատական ուժերու, կամքերու համախմբում: Ինչպէս աւազի հատիկների հաւաքոյթէն լեռ կը կազմուի և ջրի անարժէք կաթիլներէն՝ գետ, այնպէս ալ կազմակերպութեամբ մարդկային անհատական չնչին ուժերէ՛ անյազթելի ցեղ, ազգ եւ պետութիւն կը կազմուի: Զնչեցէք կազմակերպութիւնը, և ազգ կամ պետութիւն—որքան ալ հզօր—կը փոշիանան, կը չքանան, ինչպէս որ կը չքանան երկրի ամպերը զօրաւոր հովէն: Կազմակերպութեան արժէքը՝ ոչ այնքան իր նպատակը, գաղափարներն են, կամ իր այս կամ այն ձեւը, այլ նախ և առաջ իր գոյութիւնը. նա ինքնանպատակ է, որովհետեւ ուժերու համախմբումն է. նա ինքն ուժ է եւ կարողութիւն:

ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺԸ

Հայութեան ուժը գոյութիւն ունէր, երբ «հանուրց հիւսիսականաց վեհագոյն» կը համարուէր: Նա ուժ էր թէ բարոյական և թէ ֆիզիքական, որովհետեւ ունէր ժամանակին յարմար իր կազմակերպութիւնը, թէեւ հաստատուած Տիգրան Մեծերի աշխարհակալութեան և կամ նախարարական աւատակետութեան հիմերի վրայ: Հայ պետական ուժի խարխալը կը կազմէին մի կողմէ Արտաշիսեան և Արշակունեանց կենտրոնաձիգ իշխանութիւնը և զինուորական կազմակերպութիւնը, կողան ունենալով հայութիւնը, իսկ միւս կողմէ՝ խաժամուժ լեզուներով և սարքեր ծագումով այլացեղ տարրերի ինքնուրոյնութիւնը և անոնց հետ դաշնակցութիւնը նոյն պետական կազմին մէջ: Մէկ կողմէն՝ կենտրոնաձիգ վարչութիւնը, իսկ, միւս կողմէն՝ ապակենտրոնացման մեթոտները և միաձոյլ բանակը—ասոնք էին, որ հայ փողովուրդի համար կարողութիւն կը ստեղծէին ոչ միայն ապրելու, այլեւ իր կամքը թելադրելու միջեւ Միջագետքի եւ Սուրբոյ սահմանները, կենտրոն ունենալով Անտիոք, Մծրին ու նաև միջեւ հիւսիսի շրջանները, աւելի հեռու, քան Վիրք ու Ուտիք և աղուանից հողից միջեւ Մասքթաց երկիրը, կեդրոն ունենալով Ճորա կիրճը: Այս պատկառելի ուժը որ մրցակից էր Հռոմի և Տիգրոնի, ստեղծուած էր ոչ այնքան հայութեան թուի և կամ որակի հետեւանքով, որքան հայութեան կիրարկած կազմակերպական համապատասխան միջոցները:

Մեր նախահայրերը ոչ միայն ճարտար վարպետներ էին տարբեր որակի քարէ և հողէ հոյակապ տաճարներ ու կամուրջներ շինելու մէջ, որոնք այսօր ալ հրաշակերտներ կը նկատուին, այլև ճարտարապետներ

էին մարդկային տարբեր հոգիներէ և տարբեր արիւն-
ներէ կառուցանել մի ոյժ, մի որակ, ստեղծելով ազ-
գութիւն, պետութիւն, որ պատկառելի և անմատչե-
լի էր շրջապատի համար: Այն ժամանակ եւս, ինչպէս
այսօր, հայութիւնը թիւ չէր, այլ որակ էր, և այդ
որակի հիմը իր ճարտարութիւնն էր, որ իր կողմէ
կը ծնէր և թուական, և որակական կարողութիւն-
ներ ազգի եւ հայրենիքի համար:

Հայաստանեաց փառայեղութիւնը, ոյժն և գո-
յութիւնն իսկ փոշիացան, ինչպէս մի հրաշագող տա-
ճար կը փոշիանայ երկրաշարժի մը լուծեղ ցնցումէն:
Մեր կործանման պատճառները մեր պատմա-
գիրները, քննադատները սովոր են վերագրել ընդ-
հանրապէս մեր թուական նուազութեան և հակառա-
կորդների շատութեան: Բայց չէ՞ որ մեր բիւր բիւ-
րոց ոյժերը խոնարհեցան Լուկուլլոսի փոքրաթիւ լէ-
զէտների կամ Բուղայի ու Հուլազոսի նոյնպէս փոք-
րաթիւ, բայց աւելի լաւ կազմակերպուած հեծելա-
զորքի առջեւ:

Մենք մեր կործանման պատճառներէն մէկը կը
համարենք մեր հայրենիքի աշխարհագրական աննպաստ
դիրքը: Շատ անարդար վերագրում մեր հայրենիքի՝
Հայաստանի:

Սրբարեւ, նա նման է մի անմատչելի բերդի,
որ դռներու շուրջ անհասանելի ձիւնապատ լեռնաշղթա-
ներով, ակօսուած անանցանելի անդունդներով, օժ-
տուած ցրտաչունչ եղանակով բնական գերեզմանոց է
դաշտաբնակ մեղկ ժողովուրդների համար:

Ո՛չ, Հայաստանը մեղք չունի իր աշխարհագրա-
կան դիրքով, նա պատճառ չէ մեր թուլացման, ընդ-
հակառակը, իւր դիրքով նա պիտի նպաստէր հայու-
թեան հզօրութեան, եթէ հայութեան ոգիին չպակսէր
մի բան— կազմակերպական արուեստը:

Մեր թուլացման և փոշիացման պատճառ կը

նկատուի վերջապէս մեր ցեղի ընդհանակութեանց և
քաջութեան պակասը: Այս եւս անարդար վերագրում
է մեր ժողովրդի հանդէպ: Հայը գիտէ մեռնիլ, նա քա-
ջերէն քաջն է, և ինչպէս որ առաջ նրա զաւակները
պարսից և հռոմաց բանակներուն մէջ պատուհաս
էին քուշանաց և սկիւթացոց համար, այսօր ալ լա-
ւագոյն զինուորները կը համարուին՝ մահը մահուամբ
փխցնող: Հայը ընդունակ է եղած և կը մնայ ընդու-
նակ, ապացոյց այն՝ որ դարեր զահակալած է Բիւ-
զանդիոնին և մինչեւ այսօր տարբեր երկիրների մէջ
կը ցուցադրէ միջազգային ցայտուն դէմքեր բոլոր
ասպարէզների վրայ: Այն, որ փոշիացած հայութիւնը
իր մէջ չունի ոչ մէկ մուրացիկ, համաշխարհային
մրցակցութեան մէջ կը պահէ իր մի քանի հազարամ-
եայ ինքնուրոյն մշակոյթը ու— թերեւս բացի միայն
հրեայէն— մրցակից չունի իր անհատական նախաձեռ-
նութեան մէջ, այդ պատճառով որ հայը յետամնաց,
անորակ տարր չէ, այլ ընդհակառակն, բարձր որակ
ունի, բայց նաեւ մի թերութիւն, որ զինքը անուժ,
զանցառելի կը դարձնէ թէ իրեն և թէ իրեն հայրե-
նիքին համար:

Հայը դադարեց կամք ունենալ, իր հայրենիքի
և ազգութեան համախումբ պարտականութիւնների
գիտակցութեան կամքը:

Իր հոգեբանութեամբ նա եղաւ անհատապաշտ
և, իբրեւ անհատ, հրեային նման դարձաւ ուժեղ, իսկ
իբրեւ հաւաքականութիւն՝ անհայրենիք և անազգ լէ-
վանիներին նման դարձաւ թոյլ: Մեր մեծութիւնը և
մեր ոչնչութիւնը այդտեղ պէտք է որոնել: Ու եթէ
չըլլար այդ, ո՛վ գիտէ, արդեօք արտաքին ուժերը
պիտի կարողանային քանդել մեր հոյակապ կառուց
ուածքները— Արտաշէսեան, Բագրատունեան, Արծրուն-
ճան, Ռուբէնեան կամ Հայաստանի Հանրապետու-

Թեան փառայեղ տաճարները:

Մենք զնոյնացած ենք առաւելապէս մեր այդ-
ներքին թերութեան՝ հաւաքականութեան կազմա-
կերպման պակասի հետեւանքով:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ.—

Հայ պետականութեան, հայ հայրենիքի կործա-
նումէն և անոր ստրկացումէն վերջ, հայութիւնը իբր
հաւաքականութիւն պիտի չմնար և պիտի հալէր զին-
քը շրջապատող ազգերի մէջ, ինչպէս որ եղան մեզի
դրացի կարգ մը պետութիւններ: Այսօր հայ անունը
գոյութիւն իսկ պիտի չունենար և միայն իբրեւ պատ-
մական անուն պիտի յիշատակուէր մեր հարեւան աղ-
ուանից եւ կամ հիթիթների անունների նման, և թէ
չլինէր—լուսաւորչական եկեղեցին: Եթէ այսօր հա-
յութիւնը գոյութիւն ունի իբր ազգային անհատակա-
նութիւն, այդ մենք մեծապէս կը պարտինք մեր ե-
կեղեցիին: Հարկ է սակայն ճշդել, թէ հայ եկեղեցիի
գաղափարապաշտութեանը թէ կազմակերպութեան
վերադրելու է իր այդ կարեւոր դերը: Ոմանց կարծի-
քով գաղափարաբանութիւնն է մեր եկեղեցիի դրական
ազդակը: Բայց մեր եկեղեցիի գաղափարաբանութիւնը
պարզ, նախնական քրիստոնէութիւնն է, գրեթէ նոյ-
նը, ինչ որ օրթօսօքս եկեղեցիինը, որմէ եղած տար-
բերութիւնը ծանօթ է միայն կրօնական մասնագէտ-
ներուն, աստուածաբանու եան տօքթորներուն: Մեր
եկեղեցիի գաղափարաբանութիւնը տարբեր բան չէ
միւս եկեղեցիներէն, ուրեմն՝ իբր այդպիսին նա չէ՝
եղած պատճառը մեր առանձնութեան և ազգային
կերպարանքի պահպանման: Ընդհակառակն, քրիստո-
նէութիւնը, իր գաղափարաբանութեամբ, շատ ժողո-
վուրդների լուծման եւ ոչնչացման պատճառ է եղած:

չէ՞ որ կաթոլիկութեան հնոցին մէջ՝ Խլուզվիլի Փը-
րանկները ձուլուեցին գալլերի հետ, կազմելով ներ-
կայ Իտալիան: Կամ օրթօսօքսութեան հնոցին մէջ
հալեցան բազում ու բազում ժողովուրդներ, կազմելով
ռուսական, յունական ազգային ընտանիքները:

Ո՛չ, մեր եկեղեցու գաղափարաբանութիւնը չէ
եղած պատճառը մեր ազգային հաւաքականութեան
պահպանման: Մեր ազգային ինքնատպութիւնը աւել-
լի մեր եկեղեցիի կազմակերպութեան մէջ է. հայու-
թիւնը, կորսնցնելով իր հայրենիքը, իր հոգու մէջ
ստեղծեց մի վերացական հայրենիք, մարմնացնելով
դայն էջմիածնայ քարերի մէջ: Կորսնցնելով Արշա-
կունեաց, Բագրատունեաց, Ռուբինեաց, Թազաւորու-
թիւնները, նա այդ մարմնաւոր իշխանութիւնները
դարձուց հոգեւոր իշխանութիւն, ստեղծելով Արարատ-
եան, Արծրունեաց, Կիլիկիոյ վեհաբանները: Կորցնե-
լով իր ղեկավար ազնուականութիւնը, նա իր այն կօ-
րուստը փոխարինեց ժողովրդական ընտրութեամբ հաս-
տատուած հոգեւոր հաստատութիւններով եւ պաշտօ-
նէութեամբ: Եկեղեցին դադարեց լոկ աղօթատեղի լի-
նելէ և օկսաւ դառնալ մի քօղարկուած իշխանութիւն,
մի դատարտն, մի կրթական հաստատութիւն, մի մը-
շակոյթի վայր, արտաքին յարաբերութեանց և հայ
ժողովրդի ներկայացուցչութեան կենտրոն, եւ նոյն
իսկ անտեսական ձեւնարկների խորհրդատու:

Հայ եկեղեցին իր կազմութեամբ, ըստ էութեան
դարձաւ հայ պետութիւն, առանց պետական իրաւունք-
ներ ունենալու — առանց հողի և երկրի, առանց
զօրքի և ոստիկանի, առանց բանտի և բանադատու-
թեան: Նա դարձաւ պետութեանց մէջ մի թաղնուած
պետութիւն, բարոյապէս թաղաւորելով մարմնական
ընկճուած և հալածուած հայութեան հոգիների վրայ,
իբր անշուշտ փեղի մի իշխանութիւն, այլ ոչ թէ մի

վարդապետութիւն, ուրիշ եկեղեցիներէ նման: Մեր եկեղեցիի բացառիկ կազմակերպութեան ենք պարտական. որ կորցրած ենք մեր ազատութիւնը, մեր իշխանութիւնը, մեր հայրենիքը, բայց իբր հաւաքականութիւն՝ մնացած ենք լուսաւորչական հայ պահպանելով մեր ազգային կարողութիւններէն շատերէն քիչը եւ՝ որ գլխաւորն է՝ մեր ինքնութիւնը: Մեր եկեղեցիի այս արժէքը նկատի առնելով, ինչ համոզումի էլ լինի հայը—անկրօն թէ աստուածապաշտ, կաթողիկէ թէ բողոքական, ընկերվարական թէ պարզ ուսուցիչ— գուրզուրանքով պիտի պահպանէ հայ եկեղեցիի կազմակերպութիւնը, զարգացնէ զայն, եւ ոչ թէ ջանայ անոր ոչնչացման, որ կարող է լինել ձրգատումը միմիայն հայի գոյութեան թշնամիների: Այդպէս պէտք է անել, որքան ատեն որ հայութիւնը ձեռք չէ բերած իր ազատութիւնը, իր մարմնաւոր իշխանութիւնը: Թող հոգիների մէջ մնայ հոգեկան իշխանութիւնը, որքան ատեն որ չէ անցած մեր ձեռքերի մէջ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Մենք տեսանք, որ մեր եկեղեցին քրիստոնէական վարդապետութիւն ըլլալէ աւելի, հայկական միթագնուած կազմակերպութիւն էր. մի վարչութիւն, մի իշխանութիւն՝ հաստատուած հայութեան կամաւոր հոգեկան հպատակութեան վրայ, մի իշխանութիւն, որ կազմակերպուած էր ոչ թէ ժառանգականութեան կամ աստուածային պատուէրների հիմունքի, այլ ժողովրդի քուէի և կամքի վրայ: Ահա այդ պատճառով հայութեան թշնամիները նկատած են մեր եկեղեցիի քաղաքական ազդակ լինելու պարագան և իբրև այդպիսին, իրենց կացինը ուղղած են անոր կազմակերպութեան կողին: Թուսական ցարբրու, Պոլսոյ:

նիէնն, բոլշևեկիկան հալածանքը մեր եկեղեցիի դէմ, կամ եկեղեցիի միասնականութեան դէմ եղած քայլերը եւ կամ եկեղեցին իր վարչութեամբ իրենց քաղաքականութեան ենթարկելու եւ իրենց գործակալը դարձնելու փորձերը, ինչպէս որ յաջողեցան Դուրեանի, Մեսրոպ կամ Մաղլըմեան եպիսկոպոսների ձեռքով, հիմնական նպատակ ունին ոչ այնքան եկեղեցին բաժանել պետութիւնից, որքան հայ ժողովրդը զրկել իր մէկ պատուանդանից՝ հոգեւոր կազմակերպութիւնից: Հայութիւնը ձուլել, ապազգային դարձնելն է նպատակը, այլ ոչ թէ ազատամիտ նշանաբանների կիրառումը կեանքում, Կրօնքը, կ'ըսուի, խղճի գործ է: Բայց մենք տեսանք, որ մեր եկեղեցին միայն խղճի գործ չէ, այլ եւ հայութեան աշխարհիկ պահանջների բարոյական վարչութիւնը՝ իբրև ազդակ հայ հաւաքականութեան պահպանման, թէպէտեւ անհայրենիք, անզօր, կրաւորական և հոգիների մէջ ապրող: Ահա այդ դրութիւնն իսկ նկատի ունենալով, մեր թշնամիների հարուածի թիրախը եղել է ցարդ հայ եկեղեցին: Հիմա էլ դեռ նա հարուածի տակ է, եւ նրա կողքին վերջին կէս դարու ընթացքին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

ԻՆՉ Է ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Այս հարցին պատասխանը ամփոփուած է մի փոքր գրքոյկի մէջ, մի քանի երեսէ բաղկացած, որ կը կոչուի Ծրագիր Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Այդ փոքրիկ գրքոյկն է որ կը ծառայէ իբրև ուղղեցոյց հարիւր հազարաւոր կազմակերպուած շարքերին եւ ի՞նչ կ'ուզէք՝ հայ ժողովրդին: Այդ գրքոյկը փաստօրէն Դաշնակցութեան Ղուրանն է, Թալմուան է, անոր Աւետարանը որի համար դաշնակցականը իր անձը կը դնէ:

«Ծրագիր»ը մի սրբութիւն է Դաշնակցութեան համար եւ անտեղի չէ, որ շատ շարքայիններ—մանաւանդ մարտական դասէն—կը խաչակնքեն, կը համբուրեն, զայն աչքերին կը դնեն եւ յետոյ ձեռք կ'առնեն: Այդ Ծրագիրը ճշմարիտ դաշնակցականի նպատակն է, որին կը զոհարերէ նա իր անձը, ինչպէս կը զոհարերէին իրենց կեանքը նախնական քրիստոնեաները Քրիստոսի Աւետարանի համար:

Այսպէս լինելով հանդերձ, հաւատի եւ վերաբերմունքի մէջ հիմնական տարբերութիւն կայ Դաշնակցութեան այդ սրբութեան եւ վերոյիշեալ այդ սուրբ գրքերի միջեւ: հիմնական տարբերութիւն կայ Դաշնակցութեան ծրագրի եւ այլ կուսակցութեանց ծրագիրների միջեւ:

Թէ Աւետարանը, թէ Դուրանը, թէ Թալմուտը եւ թէ Մարքս—էնկէլսեան, Լենինեան եւ այլ նման վարդապետութիւնները անփոփոխելի են, եթէ փոփոխէք անոնց կառուցուածքը՝ կը փլին ու կը փոշիանան անոնց դաւանանքները, բազմաթիւ աղանդներ եւ հերձուածներ առաջացնելով: Դաշնակցութեան ծրագիրը փոփոխական է, նա ոչ քարացած դոգմա է եւ ոչ ալ Դաշնակցութեան առաջին եւ վերջին խօսքը: Իւրաքանչիւր Ընդհանուր ժողովէն մինչեւ միւս ժողովը, ըստ ժամանակի եւ ըստ պայմաններու թելադրանքին, նա կարող է փոխուել եւ այլ կերպարանք առնել, առանց իր արժէքի եւ հրամայական պարտադրութեան մէջ մագաչափ նուստատանալու: Եթէ այլ վարդապետութեանց այլ կուսակցութեանց մէջ իրենց ծրագիրները հաստատուն տաճարներ են, անփոփոխելի եւ վերջնական, մեր մէջ, ընդհակառակը, մեր ծրագիրը նման է կաղնիի այն հսկայ ծառին, որ արմատ առած է մի հունտէ, որը կերպարանափոխուելով կը դառնայ ծիլ, ծիլը բոյս, բոյսը ծառ, այսպէսով տեւաբար փոխուելով, ըստ եղանակի եւ ժամանակի, բայց եւ միշտ պահելով իր բնոյթը եւ էութիւնը:

Շատերը այս երեւոյթը նշմարելով՝ մեզ կը նրկատեն անծրագիր եւ անսկզբունք, մինչ մենք, ընդհակառակը դրա մէջ կը տեսնենք կեանք եւ կենսունակութիւն:

Կայ և մի երկրորդ, աւելի մեծ տարբերութիւն.— Ուրիշների մօտ կուսակցութիւնները, կրօնքները կը կազմուին այս կամ այն անհատի փլիխոփայական տեսութիւններէն: անհատների միաքն ու հոգին է որ ձեւակերպուելով կը պարտադրուի զանգուածներին: Այդպէս չեն Մարքսի սոցիալիզմը, Լենինի բոլշեւիզմը, Մուսոլինի ֆաշիզմը, Հիթլերի նացիզմը, Ռուզվելթի դեմոկրատիզմը եւ Բէմալի «Հալք»ը:

Այո՛, այդպէս են, այլոց մօտ նորոյթը բացառիկ անհատներէն է (վերէն) որ կը թելադրուի զանգուածին, անհատներն են որ կը պարտադրեն իրենց կամքը բազմութեանց (վարերին):

Որքան էլ տարօրինակ, մենք բացառութիւն ենք այս տեսակետով: մեր մէջ ընդհակառակը, ծրագիրները եւ պահանջները վարերէն կը թելադրուին վերի խաւերուն:

Դաշնակցութիւնը չէ ունեցած եւ չունի առանձին պարագլուխներ և չի հանդուրժեր դրանց: Հիթլէրներն ու Լէնինները բացակայած են անոր մէջ: նրա հեղինակաւոր հիմնադիրները Քրիստափոր, Ռոստամ և Սիմոն որ աւելի շատ կը պաշտուին քան Լենին, անոնք անհատապէս տարբեր համոզումներ ունեցած են իրարմէ, տարբեր աշխարհայեացքների տէր եղած են, սակայն մեծութիւն և իմաստութիւն ունեցած են մէկդի: Թողել իրենց եկամուտ, անձնական տեսակէտները և կազմակերպել ժողովուրդը մի ծրագրի շուրջ, որ կը թելադրուէր ներքեւից: նրանց մեծութիւնը այդ ձայնը հասկնալն է եղած եւ ըստ այնմ էր կազմակերպութիւն յառաջացնելը:

Մարքսիստ Ռոստամը, նարոզնիկ Քրիստափորը, Բակունինեան, թէ նէյաեւեան խառնուածքով Սիմոնը,

իրենց սովորած վարդապետութիւնները անանց մոռնալու, զանոնք ձուլեցին եւ հալեցուցին այն միւս վարդապետութեան մէջ որ կը կոչուի Դաշնակցութիւն, մի կրօնք, որի բուն աղբիւրը կը յորդի հայ դիւզացու աշխարհայեացքէն, ցանկութիւններէն և երազներէն: Երանք ժողովրդի հետ երգեցին «Մեր հայրենիք» թըշուառ անտէրձը և «Հօ», էգօ ջան էգօն:

Նկատելի է, որ Դաշնակցութիւնը ճշմարիտ առումով տեսարան չունի, և դրա կարիքն էլ նա չէ զգացած. նրա տեսարանը իր ժողովուրդն է, իր Ընդհանուր ժողովները, և հիթէ ունի նա բազմաթիւ դրողներ, ապա նրանք լոկ եղած փաստերը բացատրելու ճիգ ունին եւ ոչ թէ տեսական ճիգը փաստեր կը դարձնեն:

Այս երեւոյթը մեր քննադատները կ'որակեն այն իմաստով, թէ մենք ամբողջին կ'ենթարկուենք և անկէ կը ղեկավարուենք. իսկ մենք կը մտածենք, որ ընդհակառակն, ականջ կը կախենք զանգուածի բանաւոր թելադրանքին, կը ջանանք հասկնալ այն եւ մեր ծրագիրը յարմարցնել ժողովուրդի եւ ոչ թէ ժողովուրդը յարմարցնել մեր ծրագրին:

Մենք հազուադէպ կը յարմարցնենք մարմնին և ոչ թէ մարմինը եր յարմարցնենք հազուատին: Եւ սրա մէջն է մեր ժողովրդականութեան զաղտնիքը եւ կուսակցութեան ուժը. ինչպէս եւ այս առաքինութեան բացատրման մէջ է բացատրութիւնը այն երեւոյթին, թէ ինչու ուրիշները բռնութեան կը դիմեն եւ միշտ էլ կարճատեւ կեանք կ'ունենան:

Կայ եւ մի երրորդ, ոչ նուազ կարեւոր տարբերութիւն: Այլ կուսակցութեանց մէջ մի ծրագրուած տեսութիւն պարտադրական է զանդուածի և տէրութեան համար. այդ ծրագիրը սովորաբար կը մարմնաւորէ իր մէջ կուսակցական համագումարի մեծամասնութեան կամ բը:

Նման կուսակցութեանց մէջ այլ անհատների և կամ փոքրամասնութեանց տեսակէտները կը բանա-

դրուին՝ կամ կեղծ միաձայնութիւն առաջացնելով եւ կամ փոքրամասնութեանց ձայնը ենթարկելով կուսակցական «միասնականութեան» սահանջի: Այս դրութեան հետեւանքն է նման կուսակցութեանց մէջ առաջ եկած անհատապաշտութեան և մեծամասնականապաշտութեան երեւոյթները, որոնցմէ կը բղխին բոլոր հերձուածները. օրինակ՝ ուսական և ֆրանսական անթիւ ֆրակցիաները:

Այդ չարիքները չկան մեր մէջ աւելի շուտ՝ նուազ չափով կան, որովհետեւ մեր մէջ չկայ նախ անհատապաշտութեան երեւոյթը, եւ, երկրորդ, մեր մէջ է մեծամասնութեան կամքը պարտադիր է փոքրամասնութեան, միաժամանակ յարգի են նաև փոքրամասնութեան տեսակէտները. այդ տեսակէտները վերջնականորէն անտեսուած չեն՝ ոչ միայն մեծամասնութեամբ, այլ նոյնիսկ միաձայնութեամբ տրուած որոշումները անխոցելի դոգմաներ չեն մեզի համար: Ինչպէս առաջին կէտում ասացի, Դաշնակցութեան համար չկայ ոչ մի դոգմա, չկայ ոչ մէկ վերջնական օրէնք. ասէն որոշում ոյժ ունի այնչափ, որչափ նա դժբանական նկատուած է կեանքի մէջ և օգտակար ընդհանրութեան համար, «Փորձն է՝ որ տեսութիւն ու ծրագիր է դառնում Դաշնակցութեան մէջ եւ ոչ թէ տեսութիւնն է՝ որ փորձ է դառնում», — կարծեմ այսպէս ասած է — և շատ ճիշդ կերպով — Սենատի դաշնակցական ծանօթ դատի մէջ ուսու դատական դէմքերից մէկը:

Ուրիշներու մօտ տեսական հաշիւներն ու մըտածումներն են որ օրէնք եւ տեսութիւն կը դառնան, մինչ մեր մէջ թերահաւատութիւն կա, այդ հաշիւների և մտածումների ճշտութեանց հանդէպ, որքան ատեն որ անոնք ստուգուած ու հաստատուած չեն գործնական կեանքի մէջ, լինի մեծամասնութեան, լինի փոքրամասնութեան կողմէ: Դաշնակցութիւնը

նման չէ այն քրիստոնեական, որ Մենդելեևի նման իր ատոմային տեսութեամբ եղած եւ չեղած տարրերի գոյութիւնը կը ճշդէ. ընդհակառակն նա նման է լաբորատուարի այն աշխատաւորին, որ փորձնական ճիշդերով տեսութիւն կը յօրինէ:

Պիտի ասուի, թէ երկուսն ալ կը դան եւ ի վերջոյ կը յանգեն մի եզրակացութեան, միեւնոյն ճշմարտութեան: Սակայն այս տարրեր մեթոտներէց մերը այն ատաւելութիւնն ունի որ ամէն ատեն Մենդելեևի անսխալականութիւնը չի ճարուի եւ սխալւողն իսկ դիւրութիւն կունենայ իր սխալները տեսնելու եւ զանոնք սրբագրելու:

Այստեղ պիտի որոնել բացատրութիւնը մեր միասնականութեան, մեր հզօրութեան եւ բազմակողմանի նախաձեռնութեան:

Մեր ասածները կը մատնանշեն, որ Դաշնակցութեան էութեան մասին կարելի է խօսիլ միայն տուեալ վայրկեանին. այդ էութիւնը ձեւաւորուած է իր վերջին Ըսգհ. ժողովի որոշումներով և ամփոփուած իր փոքրիկ ծրագրին մէջ: Բայց չի կարելի երաշխաւորել այդ ծրագրի նոյնութիւնը ո՛չ անցեալի եւ ո՛չ վաղուան համար: Նա փոփոխական է, ինչպէս փոփոխական են ժամանակը, պայմանները եւ ժողովրդի ձգտումները: Եւ երբ դաշնակցականը պատրաստ է իր կեանքը զոհարելու այդ ծրագրին համար, նա այդ պատրաստ է անելու ոչ թէ ծրագրի մէջ տեղ գտած մեռած թղթի. գրի ու բանաձեւի համար՝ այլ այն ժողովրդանուէր օգիւի՝ որ տեղ գտած է այդ ծրագրին մէջ. Դաշնակցութեան դաւանադիրը համբուրելով՝ նա համբուրում է իր ժողովուրդը, նրա իղձերը:

Պատահականութիւն չէ, որ մայր եկեղեցին այլ եկեղեցիներէ պէս կուտայաչտ, պատկերապաշտ չէ, այլ պատկերամարտ: Դաշնակցութիւնը նման է մեր եկեղեցուն: Նա եւս դողմայապաշտ, ծրագրապաշտ չէ, այլ աստուածապաշտ, նրա աստուածը իր նախնեաց արիւնն է յաւերժակեաց, բայց փոփոխական:

Դաշնակցութեան ծրագրին հիմը կը կազմեն հայ ժողովրդի ցանկութիւնները եւ այդ ժողովրդի յարասեւումին կապուած բաղձանքները: Ու քանի որ փոփոխական են հայ ժողովրդի ցանկութիւնները, փոփոխական է նաև Դաշնակցութեան ծրագրերը: Բայց կան ոչ միայն փոփոխելի, այլ անփոփոխելի արժէքներ: Եւ ինչպէս որ անփոփոխելի են հայ ժողովուրդի որոշ ցանկութիւնները, ճիշտ նոյն ձեւով անփոփոխելի են նաև Դաշնակցութեան ծրագրերի որոշ հիմունքները. — այդ անփոփոխելի հիմունքները են՝

1. — Հայութեան պահպանում:
2. — Հայաստանը՝ հայութեան:
3. — Ոյժ եւ կազմակերպութիւն:
4. — Արդար աշխատանք:

Այս չորս հիմունքներն են որ անսխալ կը մնան հայութեան հոգու մէջ, եւ այս չորս հիմունքներն են Դաշնակցութեան ծրագրին խարխիւները. մընացածները երկրորդական պայմաններ են՝ փոփոխական ըստ պայմանների, ըստ նպատակայարմարութեան, ըստ հնարաւորութեան: Նոյնիսկ անկախութեան գաղափարը նպատակայարմարութեան խնդիր է եւ ոչ թէ նպատակ. նա առաձգական է այն աստիճան, որ երբեմնապէս սկսած է տեղական պարզ ինքնավարութիւնից եւ ֆէդերատիւնի պահանջով հասած մինչեւ բացարձակ անկախութեան:

Նոյն իսկ իրաւակարգի եւ ընկերային ըմբռնողութիւնների հարցերն էլ առաձգական են որոշ իմաստով, նրանք ալ կ'երկարեն մանր բուրժուական պարզ ռամկավար հասկացողութիւններից մինչեւ որոշ համայնավարական սկզբունքներ. այս բոլոր ծրագրային կէտերը ինքնանպատակներ չեն. այլ միջոցներ հասնելու մի աւելի բարձր ու հիմնական նպատակի, որ խտացուած է վերի չորս կէտերի մէջ:

Թեղափոխութիւնը, որ Դաշնակցութեան անունին անբաժան մէկ մասն է, դարձեալ ինքնանպատակ

3524-2002

չէ՛, այլ մեթոս, պայքարի ձեւ՝ վերի չորս նպատակներուն հասնելու, եւ այդ է պատճառը, որ Դաշնակցութեան գոյութեան կէս դարեան ժամանակաշրջանին պակաս չեն եղած շրջանները, երբ նա դարձած է մի բարեշրջական եւ խաղաղ կազմակերպութիւն: Կարճ եւ սահմանափակ ուղեգների համար այս մետասարքոզները կը նկատուին իբրեւ անսկզբունք բախտախնդրութիւն, մինչ մեր հարողումներով նրանք խորհրդաւորում են մեր ազատութիւնը: մեր մտքի ձերբազատումը նախապաշարումներին:

Եկեղեցական կայուածների գրաւման ատեն մեր հակառակորդները — ընկերվարականներ, մշակականներ թէ միապետականներ — կը ըննադատէին մեզ, իսկ ոմանք էլ, մեզ ծաղրելու համար, կաթողիկոսական վեղար կը հագցնէին մամուլին մէջ բակունինեան Սիմոնին, միայն նրա համար, որ այս վերջինը հայ եկեղեցիի իրաւունքները կը պաշտպանէր՝ ծրագրի տառը զոհելով ծրագրի ոգուն. — Քանի որ այդ իրաւունքները ոչնչացումը աննպաստ էր հայապահպանման՝ ուստի եւ — այսպէս կը խորհէր Սիմոնը — հայապահպանման եւ Հայաստանի համար ոչ թէ կաթողիկոսի, այլ սատանայի պատմութեան իսկ ներելի եւ թոյլատրելի էր հազնել գիտակից դաշնակցականին:

Կ'ուզէ՞ք հասկնալ թէ ի՛նչ է Դաշնակցութիւնը:

— Դաշնակցութիւնը՝ հայ յեղափոխականների դաշնակցական կազմակերպութիւնն է. համախըմբուած չորս հիմնական նպատակների շուրջ եւ կազմակերպուած ըստ այն հիմունքների, որ մասնանշուած են Կանոնագրի մէջ. դաշնակցականը իբրեւ զինուոր պարտաւոր է ենթարկուել անառարկելի կերպով այդ կանոնագրին եւ ծառայել այդ նպատակներին:

ԿԱԶՄԱԿԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

Յաճախ կը հանդիպենք ծերունիների, որոնք կը յայտնեն թէ յիսուն տարի առաջ դաշնակցական են եղել, թէ եւ գիտենք, թէ յիսուն տարի առաջ Դաշնակցութիւն չկար: Կամ կը հանդիպինք գիւղական քարոզիչների, որոնք համոզուած կերպով կը յայտնեն, թէ Դաշնակցութեան հիմնադիրը Հայկ Նահապետն էր եւ դաշնակցական էր Քաջն Վարդանը: Ի հարկէ, այս անքղտաները ճշմարտութիւններ չեն, բայց նրանք ցոյց կուտան մի ուղի, որ ճշմարտութեան կը տանի: Եւ ճիշդ պիտի համարել, որ Դաշնակցութիւնը փաստորէն գոյութիւն ունէր իր անուանական գոյութիւնից առաջ, ո՛չ միայն իբր հոգեբանութիւն, այլ եւ իբր անջատ—անջատ, անանուն կամ անուն ունեցող յեղափոխական խմբակցութիւններ, հոսանքներ: Դաշնակցութիւնը ստեղծուեց գոյութիւն առած կազմակերպութիւնների դաշնակցութեամբ:

Մեր եկեղեցին, որ ազգային համախմբման եւ հայութեան ինքնութեան պահպանման գլխաւոր ազդակն էր, սկսած էր իր թերութիւններն ու անկարողութիւնները զգալ: Եկեղեցու պետերէն որիմեան Հայրիկը կը յայտարարէր իր հօտին. — «Թղթէ շերտփով հերիսա չի ուաւիր, այլ երկաթէ դգալով»: այս պատգամը հայ զանգուածին կողմէ կը թարգմանուէր այսպէս՝ «Կողուով կը տիրանաս դու ջո իրաւունքին»:

Եկեղեցին իւր համախմբում կազմակերպութեամբ թէպէտեւ կը պահպանէր հայութեան ոգին եւ դարձած էր նրա վերացական պետութիւնը. բայց այդ պետութիւնը իւր կազմակերպութեամբ ոչ կարող էր հայ ժողովուրդի ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանել, ոչ էլ կարող էր նրա քաղաքացիական իրաւունք-

ները երաշխաւորել նա չէր կարող նրան տալ այն հողը, այն երկիրը, որ պարարտացած էր իւր պապերի արիւնով եւ բրտինքով: Հայաստանը հայութեանը չէր, այլ օտարինը. հայութիւնը ֆիզիքական մահուան վտանգի էր ենթարկուած եւ կը նկատուէր իբր ստրուկ: Ահա այս կացութիւնն էր, որ կը հարկադրէր հայ եկեղեցու կողքին. իբր նրա լրացուցիչ մէկ մասը, ստեղծելու նոր կազմակերպութիւններ: Այդ կազմակերպութեանց կազմակերպութիւնը դարձաւ Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւնը:

Դաշնակցութեան ծնունդի այս եղանակը կ'ապացուցանէ, որ նա հետեւանք չէր դրսի ազդեցութեանց, նա պառուկ չէր անհատների մտքի եւ հոգու շեղերումների, ընդհակառակը նա ծնունդ էր հայութեան վիճակուած պայմանների եւ այդ պայմաններից բխած ձգտումների: Դաշնակցութիւնը եկաւ շարունակելու եւ խորացնելու այն աշխատանքը, որ մինչ այդ կը տանէր միայնակ հայ եկեղեցական կազմակերպութիւնը: Դաշնակցութեան նշանաբանները դարձան՝ հայութիւն, հայրենիք, ուժ եւ աշխատանքի ապահովութիւն:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ

Դաշնակցութիւնը կուսակցութիւն է թէ կազմակերպութիւն: Ոմանք կ'ասեն՝ կուսակցութիւն է նոմանք կազմակերպութիւն է: Բայց ի՞նչ կարիք այս բանավէճին, քանի որ պարզ է թէ մի կուսակցութիւն որ չունի կազմակերպութիւն, նա մի դիակ է: Կուսակցութիւնը այն է, որ նախ կազմակերպութիւն ունի՝ միասնական կամք եւ կարողութիւն ցուցադրելու:

Եւ եթէ այդ կամքի աղբիւրը կը յորդի ժողո-

վորդի, զանգուածի եւ ոչ թէ անոր միայն մէկ խաւի, կամ մէկ խմբակցութեան սրտէն, ուղեղէն եւ ձգտումներէն, այդ պարագային այդ կազմակերպութիւնը կը դադրի պարզ կուսակցութիւն ըլլալէ, նա կը դառնայ աւելի բարձր, աւելի գերադաս քան կուսակցութիւնը: Դաշնակցութիւնը ապացուցած է, որ ունի կամք եւ կարողութիւն, նրա ուժի աղբիւրը եւ հետապնդած նպատակները կը բղխեն ամբողջական հայ ժողովուրդէն եւ ոչ թէ նրա այս կամ այն հատուածէն: Ահա թէ ինչո՞ւ սխալ է Դաշնակցութիւնը որակել իբր կուսակցութիւն, նա ըստ էութեան հայ ժողովրդի կազմակերպութիւնն է:

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՁԵՒԸ

Կազմակերպութեան ձեւը նոյնքան կարեւոր է, որքան կազմակերպութեան նպատակը. կազմակերպութեան ձեւը ի վերջոյ կը նախորդէ եւ նպատակները: Այսպէս օրինակ, մի կենտրոնաձիգ եւ անհատապաշտ կազմակերպութիւն ուզենայ չուզենայ ի վերջոյ կը յանգի միապետական տէմոկրատիկ ռէժիմի, թէկուզ եւ իր նպատակներին այդ հակառակ լինի. եւ ընդհակառակն, դիմոկրատիկ կառոյցով մի կազմակերպութիւն, հակառակ իր իսկ կամքին, պիտի թեքի դէպի ժողովրդապետութիւն: Եթէ կուսակցութիւնները կարող են ստել կամ սխալուել իրենց ծրագիրներով, անհնար է որ նրանք կարողանան ստել կամ սխալուել իրենց կանոնադրներով, որ հայելին են իրենց կազմակերպութեան:

Եթէ նպատակ կայ իր խորքով ճանաչել մի կուսակցութիւն հասկնալ նրա ներկան եւ նախատեսել ապագան, ապա ոչ այնքան պիտի ուսումնա իրել նրա խոստումները, ծրագիրները, յայտարարութիւն-

ները, որքան ուշի ուշով պիտի ջննել այդ կուսակցութեան կառոյցը, նրա կազմակերպական ձևը: Ուղիտել միաժամանակ, թէ իր կիրառած ձևերը կեանքի մէջ, ի՞նչ չափով արմատացած եւ հարազատ դարձած են ժողովրդին:

Կազմակերպական ձևերի եւ նրանց յաջողութեան մէջ պիտի որոնել մի կուսակցութեան նպատակների մեծութիւնն ու կենսունակութիւնը: Եւ որ էականն է, ոչ միայն ներկան, այլեւ ապագան այդ կուսակցութեան, որին սանում է նրա կազմակերպութիւնը:

Դաշնակցութեան կանոնադիրը եւ կեանքի մէջ կիրառած իր կազմակերպական ձևերը հետեւեալ ինքնատիպ առանձնայատկութիւններն ունին եւ թերեւս անձանօթ սեւէ կուսակցութեան:

Ա.— Նա ապակենտրոն է, այսինքն բազմաթիւ անկախ կենտրոնական կոմիտէների մի դաշնակցութիւն է, իւրաքանչիւր 500—1000 շարքաւորներ կազմում են մի անջատ միաւոր, ունենալով իրենց օրէնքդիր եւ գործադիր մարմինները: Այդ անջատ եւ անկախ մարմինների փոխադարձ համաձայնութեամբ կազմուած դաշնակցութիւնը ունի բոլոր այդ մարմինների համար մի գերագոյն ՕՐԷՆՄԻԻՐ ատեան՝ որ կոչուում է ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ եւ մի գերագոյն ՎԱՐՉԱԿԱՆ մարմին՝ որ կոչուում է ԲԻԻՐՕ:

Բայց նաեւ սրանք գերագոյն մարմիններ են սահմանափակ իրաւունքներով. նրանց իրաւունքները գծուած են այն սահմանադրութեան մէջ, որ թէեւ ենթակայ, բայց էապէս անկախ միաւորներ ստեղծած են փոխադարձ համաձայնութեամբ:

Դաշնակցութեան կազմակերպութիւնը յար եւ նման է ֆեդերատիւ կամ կոնֆեդերատիւ պետական ձևերին:

Այս պարագան կը մասնանշէ, որ Դաշնակցութիւնը ուզենայ—չուզենայ իր նպատակներով եւ իր ապագայ քաղաքական առաջադրութիւններով, պիտի գնայ դէպի ապակենտրոնացում, դէպի ֆեդերատիոն կամ կոնֆեդերատիոն: Նա բնական հակառակորդ է ամէն կենտրոնաձիր իշխանութեան ձևի եւ կազմի:

Բ.— Այլ կուսակցութեանց մէջ անհատը իր մտաւոր եւ բարոյական արժէքով, ծագումով, դիրքով կամ հարստութեամբ գրաւում է այս կամ այն տեղը, շատ անգամ ղեկավարութիւնը ճշդուած է ըստ այդ տուեալների: Դաշնակցութեան համար նման արժէքներ գոյութիւն չունին: Արժէք չէ անհատի դասակարգաւորին ծագումը, անցեալը. հարստութիւնը, տիրադուր, մտաւոր պիւնջարը եւ այլն: Միայն եւ միայն երեք արժէքներ նկատի կ'առնուին— ՀԱՒԱՏԱՐՄՈՒԹԻՒՆ, ԶՈՂԱՔԵՐՈՒԹԻՒՆ (ներկայի համար) եւ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ԵՌԱՆԻ:

Այս արժէքները խորքին մէջ ապագասակարգային կը դարձնեն կազմակերպութիւնը և դայն կը վերածեն աւելի դործի եւ զտհաբերութեան մի շահարի, քան տեսական սին սէճերի մի խմբակցութեան:

Այս է պատճառը որ Դաշնակցութեան մէջ ներքին մի ձգտում կալ պարլամենտարիզմը վերաքննութեան առնելու և օրէնսդիր ու գործադիր իշխանութիւնները ի մի ձուլելու, միաժամանակ ներդաշնակելով դասակարգային հակամարտութիւնները և ոչ թէ նրանց հակադրութիւնները սրելով: Դաշնակցութեան կազմակերպական ձևը դէպի բնական հակառակութեան է տանում պարլամենտարիզմին եւ դասակարգային հակադրութեանց, ի վերջոյ Դաշնակցութիւնը պիտի յանգի այլ ձևերի՝ աւելի հարազատ իր կազմակերպական կառոյցին:

ՄՍՐՏԱԿԱՆ ՈՒԹԻՒՆ

Այլ կուսակցութեանց մէջ թիւը որակ է եւ ձայնատուութիւնն է այն խարիսխը, որի վրայ կը հանգչի թուական ոյժը: Դաշնակցութեան համար ձայնատուութիւնը ոյժ չէ. եթէ նա որակ չունի:

Դաշնակցութեան համար արժէք է ՈՐԱԿԸ: Եւ որակ ասելով նա կը հասկնայ ԿԱՐԳԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ, այսինքն ենթարկելու և ենթարկուելու յատկութիւն եւ անսահման սոցաբնութեան պատրաստակամութիւն, ոչ թէ իւրայինի, այլ ընդհանրութեան համար: Այս սկզբունքները եւ պարտադրութիւնները կազմակերպութեան կը տան աւելի շատ մի զինուորական բանակի կերպարանք, որի քուէները կը հաշուեն ոչ միայն մատով եւ ձայնով, այլեւ սուրինով եւ զոհաբերութեամբ. եւ անոս թիւն է որ կը ներկայացուի իբր գումար. իբր հաւաքականութիւն:

Կազմակերպական օրէնքներով անհատի ազատութիւնը սահմանագծուած է, նա ազատ է մտածելու, գործելու այն սահմանների մէջ, որ ընդհանրութիւնը ընդունած է. նա իւր անձնական ազատութիւնը կարող է արտայայտել միայն այն ճանապարհներով որ կանոնադիրը կը շոյլաբէ. ընդհանրութեան շահի համար անհատի ազատութիւնը զոհաբերուած է նրա մէջ: Ռազմապաշտական չէ, բայց հիմունի կազմակերպական այս ձեւը հետեւեալ ծանօթ սկզբունքը. «մէկը՝ ամէնքի եւ ամէնքը մէկի համար». միակ պատուանդանը ազգ եւ պետութիւն կազմելու եւ ֆիզիքական ոյժ ստեղծելու:

Կազմակերպական այս հիմնական դժերը բացառիկ բարոյական և. քաղաքական արժէք կը տան Դաշնակցութեան կազմակերպութեան:

Կանոնագրի հիմնական կէտերէն դուրս, որոնց մասին արդէն խօսեցինք, միւս յօդուածները այլ կուսակցութեանց կանոնագրերի արամադրութեանց հետ նմանութիւն ունենալով հանդերձ՝ նրանցից տարբերուում են նրանով, որ նրանք ոչ այնքան անխախտելի կանոններ են, սահմանուած զինուորագրեալի պարտականութիւնները ճշդելու. որքան յիշեցումներ են մի ընտանիքի անդամներին՝ իրենց պարտականութեանց մասին: Կանոնագրով ձեւակերպուած պարտականութիւններից դուրս կան անգիր կանոնադիրներ, իւրաքանչիւր վայրին համապատասխան ոգիով, որոնք իրենց մէջ կը խոսցնեն այսպէս ասած «Դաշնակցութեան աւանդական սովորութիւնները», նոյնքան կենսական, որքան կանոնագրով սահմանուածները: Աւելի երբեմն այդ «աւանդութիւնները» աւելի հզօր են՝ քան ճշդուած օրէնքները: Օրինակ, կանոնագրով չեն ճշդուած ընկերների անձնական կեանքի մէջ ունեցած պարտաւորութիւնները, բայց լուրեայն, առանց պատժի, նրանց այս կամ այն ընթացքը մեծապէս կ'անդրադարնայ իրենց զիրքի կամ կշռի վրայ, կուսակցութեան մէջ: Դաշնակցութեան անձնական կեանքը միայն իրեն չի վերաբերիր, այլ, ըստ այդ աւանդութեանց, կը վերաբերի ամբողջին. եթէ նա մոլի է խմիչքի, խաղի, եթէ նա անմաքուր է իր անձնական, ընտանեկան կեանքի մէջ, եթէ խարդախ է, ծոյլ է իր անձնական կեանքի մէջ եւայլն, նա առանց կանոնագրի արամադրութեանց իսկ կամ կը վտարուի ընկերական շարքերից եւ կամ կը չէզոքացուի: Իւրաքանչիւր դաշնակցական անդամ է սա կամ նա խմբի. ան կարող է անդասագրուիլ՝ միայն խմբի ցանկութեամբ, արդ, ընդունուող անդամը պիտի ունենայ իր խմբի եւ շրջանի ընդհանուր բարոյական հասկացողութիւնները եւ բարքերը, եթէ նա չունեցաւ, դուրս կը մնաւ շարքերից, թէկուզ եւ այդ ընկերը

դւնենայ թէ հաւատարմութիւն, ե՛ւ զոհողութիւն, ե՛ւ անցեալ: Այս դրութիւնը, որ յատուկ է կարծեմ միայն Դաշնակցութեան, նրա կազմակերպութեան կը աայ հայ նահապետական ընտանիքի ընոյթ, ուր խըմբի անդամները ոչ թէ պարզ շնկերաներ են, այլ աւելի շատ մի ընտանիքի քոյրեր եւ եղբայրներ, ջերմօրէն հարազատ իրար, հսկողութեանը տակ խտտապահանջ պայպիկճի եւ ռտտտիկճի, որոնք դաշնակցականի աչքին իր ԱՒԱՆԴՈՒԹԻԻՆՆԵՐՆ են եւ ԿԱՆՈՆԱԳՐԵՐԸ:

Մի օր մեր շարքային ընկերներըց Ա.ն, մտեցաւ ինձ եւ վախով բացաւ ինձ իր սիրտը:

— Սիրահարած եմ Մ.ի վրայ, պարոն:

— Իսկ Մ.ը քեզ կը սիրէ՞, հարցուցի:

— Այո՛, պատասխանեց:

— Որ այո, ուրեմն ամուսնացէ՛ք:

Համարեա արմատուալից դարձաւ ինձ եւ ըսաւ.

— ՉՀԱՍ է, ՊԱՐՈՆ, ԵՍ ԼԸ ԻՆՔ ԼԸ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆՔ...

Կ'ուզէր ասել, որ երկուքն ալ դաշնակցական են, այսինքն նոյն ընտանիքի անդամներ, որոնց միջեւ ամուսնութիւնը սրբապղծութիւն է:

Երկար համոզելէ վերջ՝ նոր միայն կրցայ քաւոր լինել իրենց:

Դաշնակցութեան կազմակերպութիւնը մի ընտանիք է, հայ օջախին յատուկ բարոյական հասկացողութիւններով, եւ այս հանգամանքը բնաւ չէ խախտած նրա մէջ տիրող կարգապահութիւնը ինչպէս որ Իսրայէլի տան ընտանեկան օրէնքները եւ բարքերը բնաւ չեն մեղմած Եհովայի խտտապահանջութիւնը: Դաշնակցութիւնը իւրայինները կը սիրէ իբր հարազատի եւ նա աւելի դաժան եւ խտտապահանջ է իւրայինների հանդէպ քան դրսինների: Այսպէս էին մեր

նահապետները, այդպէս է եւ Դաշնակցութիւնը: Ով ուշի ուշով դիտած է մեր կազմակերպութեան կեանքը, նա անկարող է նկատած չլինել. որ Դաշնակցութիւնը իր կազմակերպութեամբ հիմնական յեղաշրջում առաջացուցած է հայութեան ընտանեկան եւ թէ քաղաքական կեանքի մէջ, բարոյական հասկացողութեանց—սեփական եւ ինքնադրոշմ—մի ամբողջ աշխարհ ստեղծելով:

Եթէ Դաշնակցութիւնը ծրագիր եւ դաւանանք իսկ չունենար, նրա կազմակերպութիւնը բաւական պիտի լինէր հայ ժողովուրդին համախումբ աշխատելու հնարաւորութիւններ տալու, պահելու նրա համախումբ գոյութիւնը եւ այդ համախումբ զանգուածը առաջնորդելու դէպի աշխատանքի, հայրենիքի եւ հայութեան ազատագրում, միաժամանակ չժխտելով եւ այլոց ազատութիւնը, ընդհակառակն, դառնալով գաղափարական շողախ եւ աջակից ուրիշներին իրենց ազատագրական գործի մէջ:

ԻՆՉՈՒ ՊԵՏՔ Է ԱՅՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

Առակը կ'ըսէ, զգիժը մի քար դլորեց եւ հազար խելօք քարը չբարձրացուցին: Այդպէս եղաւ մեր պատահական ընկերներից մէկին՝ Քաջազնունու ելոյթը. իր գայթակղալի յայտարարութեամբ, Վրաշնակցութիւնը այլեւս անելիք չունի: Այդ զգայթակղութեան քարը՝ կը հողովեն շարունակ մեր թշնամիները, մոռնալով որ չունը կը հաջէ, բայց կարաւանը իր ճամբան կը շարունակէ:

Այսօր Դաշնակցութիւնը աւելի զօրաւոր է, քան էր Քաջազնունու գուշակութեան օրերին:

Եւ ահա թէ ինչո՛ւ:

Ա. Եթէ Դաշնակցութիւնը չունենայ իր կազմակերպչական կանոնադիրը եւ աւանդութիւնները,

նա ոչ միայն տկար պիտի մնար, եւ թերեւս գոյութիւն իսկ չունենար 45 տարի վերջ, այլ գուցէ 45 օրուան մէջ իսկ շոգիանար: Մենք մեր գոյութիւնը պարտական ենք միմիայն մեր կազմակերպական օրէնքների ոգուն եւ խտութեան, դատան, բայց երբեք թշնամի:

Նրա խտութեան նպատակն է ապահովել ոչ միայն Դաշնակցութեան, այլ եւ հայութեան եւ անհատի շահերը. նա դժտաատ, բայց խտասիրտ Ենովան է հայութեան: Այդ խտութիւնը անհրաժեշտ է ազգ կազմակերպելու համար:

Բ.— Դաշնակցութեան օրէնքներն ու աւանդութիւնները բխած են հայ ժողովրդի հոգուց, այնպէս ինչպէս հոռմէական օրէնքները բխած են Հոռմի ժողովրդի հոգուց: Եւ ինչպէս որ Հոռմի հզօրութիւնը չքացաւ եկամուտ օրէնքներով, այնպէս էլ հայութիւնը պիտի ցնդի, եթէ չլինեն Դաշնակցութեան աւանդութիւններն ու օրէնքները, եթէ չլինի կազմակերպութիւնը: Այս արժէքը ընդմիշտ պիտի պահպանել մեր ժողովրդի հզօրութեան համար: Ականջի օղ պիտի չլինեն այս ճշմարտութիւնը նաեւ մեր այն ընկերները, որոնք նորաձեւութեան փայլից շրջած, կ'ուզեն անդիտանալ մեր ժողովրդական բարքերը եւ պատուաստել նրան հիթլերեան բարքեր: Այդ անընդունելի է Դաշնակցութեան բարքերի:

Գ.— Նա՛ Դաշնակցութիւնը՝ իւր կազմակերպութեամբ կը կերտէ հայութեան ոյժը Հայաստանի համար, նա պայքարի մէջ է հայկական լէվանդականութեան հետ, որ իր հիմքի մէջ յար եւ նման է հոգեական ապազգայնութեան. նա ամբարտակ է ապազգային բոլշեւիզմի դէմ, եւ խարան՝ խոր քուն մտած հայութեան «չէզոք» տարրին դէմ: Նա կուռի մէջ է այդ երեք ախտերի հետ, եւ այդ կուռը յաղթանակով

պիտի վերջանայ, քանի Հայութիւն գոյութիւն ունի, որ չէ հրաժարած իր ինքնուրոյն ոյժը ունենալու ցանկութիւնից:

Դ.— Նա ունի Եռագոյն դրօշ, որ կը նշանակէ Հայութեան եւ Հայաստանի ազատագրում:

Ե.— Այդ արիւնլուայ դրօշին վրայ գրուած է՝ Լեռնային Ղարաբաղ, Նախիջևան, Ախալքալաք մի կողմից եւ Տաճկահայկական դաւառները միւս կողմից. սրանք պիտի միացուին քուն հայրենիքին:

Զ.— Նա ունի իւր կուսակցական դրօշը, Դոստոմի ձևով բռնուած գինանյանով, որ կը նշանակէ ազգերի ազատ ինքնորոշում՝ ազատ ազգերի դաշնակցութեան մէջ:

Է.— Նա ունի իւր գինանիշը, որ կը նշանակէ ուժի, մտքի եւ աշխատանքի ներդաշնակութիւն. նա արդար աշխատանք կ'ուզէ, համադրութիւնը նրանց եւ ոչ թէ հակադրութիւնը իրարու, մի բան, որից կը տառապին ինչպէս բուրժուական, նոյնպէս եւ բոլշեւիկեան կործանարար դասակարգային ռէժիմները:

Եւ քանի այս նշանաբանները կան՝ նա պիտի ապրի եւ կատարի իրեն վիճակուած մի հսկայ աշխատանք, ոչ միայն մեզ, այլեւ մեր սերունդների համար: Նա պիտի ապրի՝ քանի չեն փշրուած հայութեան սրտի մէջ լեվանտեանականութիւնը, չէզոքութիւնը եւ ապազգայնութիւնը:

Թող մեռնին եւ չքանան այդ ախտերը, թող լուծուին Դաշնակցութեան հետապնդած նպատակները, եւ միայն այդ ժամանակ թող չքանայ նաեւ հայութեան Մովսէսը՝ Դաշնակցութիւնը:

1. — Die erste Bedingung ist die
 2. — Die zweite Bedingung ist die
 3. — Die dritte Bedingung ist die
 4. — Die vierte Bedingung ist die
 5. — Die fünfte Bedingung ist die
 6. — Die sechste Bedingung ist die
 7. — Die siebente Bedingung ist die
 8. — Die achte Bedingung ist die
 9. — Die neunte Bedingung ist die
 10. — Die zehnte Bedingung ist die

Umsatzpreis 1,98 €

9 781982 63

«ՆՈՐ ՕՐ»Ի ՏՊԱՐԱՆԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ ԵՆ

Վ.Է.ՊԵՐ

Գոսիկիս եւ Քլօէ
Յարիզէր
Տօքր. Մօօրի վրէժը
Չարիի նախարարը
Մակարոյձը
Թէոսուա
Վէնիսիքա
Շրչիկ Մասօնա
Վերջին Ծովահէնը
Վասիլոս Գաղ-նիքը
Վայանրին
Վիպակներ
Հիփօքներ
Նօք պատմութեան
Եւս Կոյսեր
Թէոփանօ
Խենք եւ ջալալասին
Սեւ Լերան մարդը
Կաստիլի
Գաւիթ Բէկ

Գ.ԲԱԿԱՆ

Տարեգիրք 1927. Տ 9 30
Սկզբով հեփաքներու
Արցունիներ
Հանրի անձուձը
Սենաակիան
Վահագնածնունդ
Հայաստան Անիայ
Տալիկ Նուրան
Չոյց Պարսկահայ բարեկամ) ս հե

ԳՍ.ՂԱԳԱՆԱՆ

Հ. Հ. Չազուձը եւ զարգացուձը (սպառաձ)
Յեղափոխականի մտեր
Աղբիւր Սերօր—Գեղարգ Չափուօ (սպառաձ)
Մլթրի « առաքարձը (սպառաձ)

ՉԱՆԱՉԱՆ

Չմիւռնահայ աղէքը
Նուար. նի ճովամարը
Սրգարան
Մասնութեան նուարանը
Կենցաղագի-տ քիւն